

edicija

---

džepni

**a
n
a
g
r
e
w**

urednik

Alen Bešič

DRAGANA MLADENović

**femicid i druge
pesme**

Sačuvaj me bože brkate žene i ćosava muškarca.

Narodna poslovice

SRPSKIM REČNIKOM REČENO

muškarac je (kaže srpski rečnik)
osoba muškog pola muška glava
kao što žena nije osoba ženskog pola
već osoba polno suprotna muškarcu

žena je (kaže dalje rečnik)
ljudsko biće sposobno da rađa
ona koja je udata žena supruga
drugarica u odnosu na muškarca
član porodice koji se brine o
poslovima u kući
domaćica bedinerka kućanica
ona koja radi za platu
nagradu nadnicu služavka

žena je najzad
(kaže rečnik srpski)
jedan mnogo plašljiv muškarac
čovjek takoreći kukavica i
slabić

ČISTA ŽENA

da se razumemo postoji i žena koja je
čovjek i muž i ta je smela i vrlo postojana
ali isto tako postoji i javna žena
što je isto što i pala prostitutka i laka
žena labavog morala
postoji i kisela žena kao i mužatica
koja je isto što i udatica i namaglija
koja je vrlo nastrana ali i
čista žena stara i nesposobna za rađanje i seks

Prema Rečniku srpskohrvatskog književnog i narodnog jezika

BITI MONARH

može samo babica porodilja majka
dojkinja primalja cajka
hostesa trudnica pralja
može i sponzoruša
i još kurtizana
ali isto tako mora samo
hirurg akademik
mora psiholog kardiolog
mora meteorolog
i diplomata makar i foto-model bio
arheolog mora biti monarh

Prema Odlukama Odbora za standardizaciju srpskog jezika

TRISTA PUŠAKA

Zapis 1: SREĆNICA

Po Vuku Karadžiću

ne samo da prede tka muze i kuva
ne samo da teške poljske radove obavlja
ne samo da vuče teret preko stena i planina
kraj muškarca s puškom na ramenu i čibukom u ruci
već se može smatrati srećnom ako je muž
ne tuče bez ikakva povoda
samo što mu se tako prohte

Zapis 2: KO ZAPOVEDA

Po Valtazaru Bogišiću

žena je svome mužu pokorna
toliko da na jedan krivi pogled
strepí
žena ćuti kada muž na nju viče
pa makar ona imala pravo
žena se ne smije braniti
kada je bje
ni pobjeći
žena pazi da je sve
ispravno u kući
žena zna ko zapovijeda

Zapis 3: ŽENSKO MUŠKOM PUTA NE PRELAZI

Po kazivanju starih baba

kad se rodi muško
deveta kuća peva
kada se rodi žensko
deveta kuća plače

u selu ima trista pušaka
bam bam bam
žensko se ne broji

žensko da se ne rodi

Stanislava Barać

FEMICID I DRUGI ZLOČINI

Nakon jedanaest objavljenih zbirki poezije, osam za takozvane odrasle i tri zbirke poezije za decu, Dragana Mladenović pred čitalačku publiku izlazi sa još jednom pesničkom knjigom. Zbirka *Femicid i druge pesme* predstavlja dosledan nastavak u odnosu na autorkine prethodne društveno angažovane zbirke, posebno one objavljene u izdanju Fabrike knjiga, i istovremeni je proizvod *ličnopolitičke* uznemirenosti odgovorne članice jedne zajednice kao i jezičkih istraživanja pesnikinje.

Pre svega, *Femicid i druge pesme* tu su da bi probudili svest čitalačke publike o još jednoj nepravdi i zločinu koji se odvija odmah iza naših vrata, ili u našem sopstvenom domu, da bi apelovali na savest javnosti povodom nasilja nad ženama o kojem se u toj istoj javnosti poslednjih godina toliko govori. U javnosti se o *femicidu* govori, žrtve nasilja su ohrabrenije nego ranije da se nasilja oslobode jer postoji čitav niz institucija, uglavnom na entuzijazmu opstajućih, koje će im u tome pomoći. A opet, nasilje nad ženama se ne smanjuje, ono se – naprotiv – pojačava i ispoljava upravo tamo gde je navodni prostor zaštićenosti. I zato ova stvarnost vapi za još jednim glasom koji će je obznaniti.

Dragana Mladenović preuzela je na sebe, kao i do sada, da pesničkim jezikom obzanani nepočinstvo u kojem i država ima manje ili više, ili potpuno, neslavnu odnosno saučesničku ulogu.

Kako društvena ali lična nesreća nikad ne dolazi iznenađaju, i kako u početku svega beše reč, Dragana Mladenović je i ovom problemu prišla kroz pesničko istraživanje i kritiku društvenih diskursa koji su omogućili nasilje. To pesničko istraživanje u ovoj je zbirci feminističko. Ako je feministički pogled na svet prisutan i u svim drugim autorkinim zbirka- ma, nekad implicitan a nekad izraženiji, za ovu je zbirku konstitutivan. Na prvi pogled bi se moglo činiti da je to logično s obzirom na temu i da to nije činjenica koju treba naglašavati. Međutim, u vremenu kada feminističke aktivističke inicijative dovode do upadljivog zaokreta u društvenom položaju žena na globalnom planu i kada je feministička teorija (tačnije teorije) verovatno najvitalnija paradigma u humanističkim naukama, nužno je to istaći. Posebno kada je u pitanju ovo drugo. Jer, ispod/iza svake pesme u zbirci mogu se dopisati/videti izvori i literatura, svejedno da li ih je zaista bilo. Autorka na njih ponekad, kao i u nekim ranijim zbirka- ma, zaista upućuje, poput upućivanja na *Rečnik srpskohrvatskog književnog i narodnog jezika* kao izvor za prve dve pesme zbirke. Izvori, naravno, ovde imaju višestruko značenje, a ne (samo) ono koje imaju kao deo aparature naučnog rada: ovde su to izvori proizvodnje i održanja patrijarhata. Rečnici to jesu kao i sve kodifikujuće i zakonodavne knjige. Pisane, kao i usmene. I zato i usmena narodna poezija u ovoj zbirci figurira kao izvor patrijarhata, to jest nasilja nad ženama, što je zapravo često jedno te isto, jer patrijarhat na tome nasilju počiva. Draganu Mladenović zanima pre svega kako se nasilje

ispoljava u jeziku, jer ona radi sa jezikom, sa onim što je zapisano i nepisano. I ispostavlja se da se kroz pesničku analizu diskursa – bio on *narodni*, pravni, naučni ili medijski – to nasilje najlakše dekonstruiše, odnosno feministička pesnička jezička igra Dragane Mladenović čini da pomislimo kako je to (bio) lak posao.

Čitanje pesama u kontinuitetu tako jasnom i očiglednom prikazuje činjenicu da se jezik formira kao jedno od osnovnih sredstava patrijarhalnog nasilja. Sve porobljivačke strategije, sve društvene predrasude i sva mizoginija talože se u slojevima Jezika, od usmenih formi poput poslovice, narodnih pesama, priča i predanja („Da ne budeš modra“, „Milica“, „Lepota Rosanda“, „Trodelna bajka“), do ozakonjenja tj. standardizacije tih formi-predrasuda u književnom jeziku („Biti monarh“), a onda i u svim oblicima njihovog (obavezujućeg) reprodukovanja.

Zbirka je komponovana s idejom da se sa nizanjem ciklusa pesama unutar nje, odnosno samih pesma, istovremeno postupno oblikuje i čitalačka spoznaja o (diskurzivnoj) pripremi tj. legitimizaciji nasilja i njegovom konkretnom ispoljavanju kao posledici omogućenoj tom pripremom-uzrokom. Prve pesme, nestrukturisane u ciklus, pesnički su *uvod* u teoriju mizoginije i femicida, kao putokazi za sve one koji još veruju da diskursi nisu oblik opipljivog društvenog delovanja. Slede ga ciklusi *Trista Pušaka* i *Postavka: Srpska devojka*, analize (ne)pisanih zakona i folklor, koji vode do središnjeg dela zbirke, ciklusa *Svojina* i *Femicid*, koji prikazuju nasilje u ogoljenom obliku. Tačnije, ciklus *Femicid*, sastavljen od pet pesama, pravo je središte ove zbirke koja je po njemu i naslovljena. Moto ciklusa potiče iz još jednog od *izvora* koje Dragana Mladenović koristi, a to su zvanični

statistički podaci. Oni kažu da „od 2010. do 2020. / u Srbiji je / ubijeno 309 žena“. U tome femicidu učestvuju, kako ove narativne pesme (po)kazuju, neposredni počilac-nasilnik, *rodbina* koja zataškava i relativizuje upozorenja žrtve, institucije koje takođe ne čuju žrtvu i tako saučestvuju u zločinu. U sledećem ciklusu, *Odjeci*, pojasniće nam se kako zapravo u svemu saučestvuje i javnost. Da, to jesu pre svega senzacionalistički mediji i novinari koji im služe („Reporter s lica mesta“, „Šta joj je još radio“), ali to smo i mi, svi mi koji takve medije konzumiramo i reprodukujemo njihove poruke. Tako omogućavamo da se lanac nasilja ne prekine, ne zaustavi makar zidom istine koji bi formirala neka imaginarna idealna javnost, nego doprinosimo da se on nastavi, da uzvratu udarac istoj žrtvi. I takav narativni pesnički tok odnosno društveni proces logično vodi do ciklusa/fenomena *Jutka*, koji predstavlja još jedan katalog oblika muškog nasilja nad ženama. Za njim slede *Otete pesme* (o tzv. aferi nestalih beba) i završni ciklus *Jura*. Jura zaista zaokružuje pesničku feminističku analizu kompleksnosti femicida, i otkriva još jedan njegov uzrok/izvor: kapitalizam. Poslednji ciklus kao da je tek otvorio prostor za novi ciklus, tačnije novu zbirku, jednu novu *Tvornicu*, ali takvu koja bi u celini prikazala šta su sve zaista, a posebno za žene kao klasu, posledice rastakanja socijalističkih tekovina.

Dragana Mladenović je upravo od zbirke *Tvornica* (2006) i njene prološke pesme „Uzrok“ uspostavila model građenja zbirke kroz diskurzivno i poetski-pripovedno razgrađivanje društveno-državnih zločina, i to je model koji je s vremenom razvijala i varirala. Ona je odabrala da u zbirka prikazuje celovitost određenih problema, s tim da se iz zbirke u zbirku kretalo od labavijih jezičkih i pesničkih celina ka čvršćim i sve stabilnijim narativnim strukturama. Kada je u pomenutoj

pesmi postavila poluretoričko pitanje o tome ko je mogao predvideti „sve te devijacije... ugnjetavanja... genocid... likvidacije... teror“, Dragana Mladenović je zapravo postavila pitanje na koje će različitim povodima odgovarati u svakoj sledećoj zbirci pesama. Pošto je u *Tvornici* (2006) prikazala razgradnju socijalističke Jugoslavije i poništavanje njenih tekovina, u *Omotu spisa* (2008) kako se retrogradni društveni procesi ozakonjuju, u *Rodbini* (2010) kako se zločini prikrivaju, u *Magdi* (2010) je učinila jedan predah, *intermeco*, kako je i podnaslovlila zbirku, da bi u *Slovima ljubve* (2014) nastavila da katalogizuje (diskurzivne) oblike rodne, etničke, rasne, i svake druge *neljubavi* i isključivosti, u društvu koje je odabralo *pad u varvarstvo* umesto *socijalizma*. Čini se da je idući tim putem pesnikinja neminovno morala doći i do isključivosti koju ni socijalizam nije narušio. S jedne strane, Dragana Mladenović je zbirkom *Femicid i druge pesme* (2020) odgovorila na aktuelnu alarmantnu društvenu *devijaciju, ugnjetavanje, teror*, a sa druge kumulativno sabrala jednu trajnu nit svoje poezije (feminizam), pretvorivši je u originalnu i potentnu umetničku formu.

Da li posle dugih petnaest godina ovakvog pisanja ima nekog, osim vernih čitateljki i čitalaca, ko čuje pesnički glas Dragane Mladenović i ko ga razume kao društveno relevantan? Pored urednika i izdavača koji su autorku godinama iskreno podržavali – a među njima najistrajnije i najdoslednije Dejan Ilić i *Fabrika knjiga* – dogodilo se jedno pozitivno proširenje dosega njenih pesama: poezija Dragane Mladenović ušla je u lektiru školskog programa, ali ne u zvanični školski program države Srbije, već u Program međunarodne mature (IBDP) koji se sprovodi u pojedinim gimnazijama u Srbiji.

U godini koju je u jeku globalne pandemije i pratećih kriza na lokalnom nivou obeležila i jedna nesvakidašnja javna rasprava o predavačkom programu književnih dela u gimnazijama, i to pre svega o poeziji najprepoznatljivije srpske pesnikinje, i jedne njene trajno provokativne zbirke (koja međutim nije prepoznata kao takva), pesnička knjiga o femicidu srpske pesnikinje Dragane Mladenović pojavljuje se, dakle, kao naručena za preporuku obavezne lektire.

Šta bi učenici, recimo četvrtog razreda srednjih škola, mogli da pročitaju u njoj? Možda bi se na prvom mestu, oslobođeni samim čitanjem zbirke, novim i kritičkim pogledom prisetili svega što su u prethodnim godinama školovanja čitali i tumačili. Pomislili bi možda da su prećutana, potiskivana i marginalizovana iskustva žena u njihovom okruženju dostojan predmet poezije, ali i njihove empatije i solidarnosti. Pronašli bi možda uzgrednim guglovanjem autorkinu prvu zbirku *Nema u tome nimalo poezije* (2004) koja je pokretala, samo drugim povodima, iste takve misli i emocije. Ali, shvatili bi, uz pravo nastavničko vođenje, da empatiju ne treba univerzalizovati, jer se tako relativizuje značenje ovih pesama i zbirke: one su feminističke, iskustvo tlačenja o kojem zbirka govori je žensko, a nasilje nije nasilje po sebi već nasilje muškaraca nad ženama. Druga je stvar što u njemu kroz istoriju i učestvuju žene, da bi opstale u patrijarhalnom svetu i da bi im u njemu bilo dobro, pa i one normiraju jezička pravila koja ih obezvređuju, pa i one ponavljaju poslovice koje normalizuju potčinjenost, pa i one usvajaju književna tumačenja u koja intimno ne veruju. I o tome ova zbirka govori. A učionica i čas književnosti pravo je mesto na kojem treba da počne osveščivanje ovog i svih drugih značenja zbirke.

Za vernu čitalačku publiku van školskih učionica, zbirka *Femicid i druge pesme* donosi na izvestan način novo u starom. Kao u slučaju ranijih angažovanih radova Dragane Mladenović, čitanje ovih pesama u isto vreme proizvodi i užitek u tekstu i bol od konteksta. Svojim sada već dobro prepoznatljivim pesničkim postupkom Dragana Mladenović je ispričala još jednu društveno tabuisanu priču. Ipak, učinila je ovoga puta i nešto drugačije: ostavila je otvoren kraj.

SADRŽAJ

Srpskim rečnikom rečeno	7
Čista žena	8
Biti monarh	9

TRISTA PUŠAKA

Zapis 1: Srećnica	13
Zapis 2: Ko zapoveda	14
Zapis 3: Žensko muškom puta ne prelazi	15

POSTAVKA: SRPSKA DEVOJKA

Milica	19
Lepota Rosanda	20
Trodelna bajka	21
Da ne budeš modra	24

SVOJINA

Divljač	29
Savršena	31

FEMICID

Nož	37
Kako je pisano	38
Slava	39
Olakšavajuće okolnosti	40
Egzekucija u fotelji	42

ODJECI

Reporteri s lica mesta	45
Šta joj je još radio	46
D. K. (25)	47
Zadruga	48

JUTKA

Bogalj	51
Dame	52
Jutka	54
Ne udaram žene	56
Odluka	57

OTETE PESME

Izvoz beba	61
Scenario	62
Anestezija	63
Srčana mana	64
Dan deveti	66

JURA

Pauze	71
Ruška	72
Liderka Lidija	74
Robot	75
Kako su me otpustili	76
Žaklina	77
Femicid i drugi zločini (Stanislava Barać)	79

Dragana Mladenović
FEMICID I DRUGE PESME

izdavač

Kulturni centar Novog Sada
Katolička porta 5, Novi Sad
tel: 021 528 972 • faks: 021 525 168
e-mail: info@kcns.org.rs
www.kcns.org.rs

za izdavača

Bojan Panaotović

dizajn korica

Dragana Nikolić

lektura

Sanja Brkić

korektura

Mirjana Frau Gardinovački

priprema

Vladimir Vatić

štampa

 SAJNOS, Novi Sad

tiraž

300 primeraka

CIP – Каталогизacija u publikaciji
Библиотека Матице српске, Нови Сад

821.163.41-14

821.163.41-14.09 Mladenović D.

МЛАДЕНОВИЋ, Драгана, 1977-

Femicid i druge pesme / Dragana Mladenović. – Novi Sad : Kulturni centar
Novog Sada, 2020 (Novi Sad : Sajnos). – 89 str. ; 19 cm. – (Edicija Džepni anagram)

Tiraž 300. – Str. 79-85: Femicid i drugi zločini / Stanislava Barać.

ISBN 978-86-7931-811-4

а) Младеновић, Драгана (1977-)

COBISS.SR-ID 20459529